

Riigikogu sotsiaalkomisjoni istungi protokoll nr 185

Tallinn, Toompea

Teisipäev, 6. veebruar 2018

Algus 14.00, lõpp 15.22

Juhataja: Helmen Kütt

Protokollija: Külli Mathiesen

Võtsid osa: Monika Haukanõmm, Marika Tuus-Laul, Viktor Vassiljev, Maris Lauri, Liina Kersna, Igor Kravtšenko, Jüri Jaanson, Tiina Kangro, Aimi Kaldre (nõuniksekretariaadijuhataja), Heidi Barot (nõunik), Helgi Kundla (nõunik), Terle Kask (konsultant)

Kutsutud: Riigikontrolli peakontrolör Ines Metsalu-Nurminen ja sotsiaalvaldkonna auditite juht Mart Vain, Sotsiaalministeeriumi tööturu osakonna juhataja Sten Andreas Ehrlich, strateegia ja eelarve osakonna nõunik Janar Kriiska, strateegia ja eelarve osakonna peaspetsialist Ingrid Mangulson, hoolekande osakonna peaspetsialist Regina Sergejeva (1. päevakorrapunkti juures)

Päevakord:

1. Riigikontrolli kontrolliaruande „Riigi ülesannete rahastamine Euroopa Liidu toetustest töö-, sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonnas“ arutelu
2. Kollektiivne pöördumine „Hoolduskindlustuse loomine“ ja olulise tähtsusega riikliku küsimuse arutelu ettevalmistamine

1. Riigikontrolli kontrolliaruande „Riigi ülesannete rahastamine Euroopa Liidu toetustest töö-, sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonnas“ arutelu

Riigikontrolli peakontrolör Ines Metsalu-Nurminen ja sotsiaalvaldkonna auditite juht Mart Vain andsid ülevaate töö-, sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonna rahastamisest Euroopa Liidu toetuste abil.

Ines Metsalu-Nurminen sõnas sissejuhatuseks, et eelmisel aastal lõppenud auditi eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas on Eesti riik valmis olukorraks, kui Euroopa Liidu struktuurifondidest peaks tulevikus rahastamine vähenema. Riigikontroll küsis selgitust kõigist ministeeriumitest, mis finantseerivad mingeid tegevusi läbi Euroopa Liidu vahendite. Ministeeriumitelt küsiti, milline on tänane olukord, kuidas nad valmistuvad tulevikuks ning kuidas nad näevad edasist rahastust.

Mart Vain jätkas ning sõnas, et käesoleval eelarveperioodil on ligi pooled valitsussektori investeeringutest ja umbes 11% riigieelarve kogukuludest rahastatud Euroopa Liidu toetustest.

Konkreetselt töö-, tervise- ja sotsiaalvaldkonna arendamiseks investeeritakse kokku 645 miljonit eurot, millest 78% on Euroopa Liidu vahenditest. Rahandusministeeriumi esialgsel hinnangul vähenevad järgneval eelarveperioodil Eestile eraldatavad toetused ligi 40%.

Põhиаuditi peamised järeldused ütlevad, et ministeeriumite hinnangul on 90% Euroopa Liidu toel rahastatavatest tegevustest vajalikud ka pärast aastat 2020. Euroopa Liidu toetuste vähenemise tingimustes loodavad ministeeriumid leida puudujääva summa riigi muude tulude arvelt. Enamate kui poolte tegevuste puhul, millega jätkamist ministeeriumid pidasid vajalikuks, ei osatud nimetada, millisest allikast järgmisel eelarveperioodil rahastus võiks tulla. Toetusraha vähenemise ettevalmistamiseks ei ole Rahandusministeerium koostanud eraldiseisvat strateegiat, vaid on öelnud, et toetusraha vähenemiseks valmistatakse eelkõige riigi eelarvestrateegiate ja riigieelarvete koostamise raames.

Riigikontroll käsitles alaauditis kõiki EL-i toetustest kaasrahastatavaid töö-, tervise- ja sotsiaalvaldkonna meetmeid, mida kokku oli 16. Oluliseks lähtekohaks alaauditi peamistes järeldustes on Sotsiaalministeeriumi hinnang, mille kohaselt peaks järgmisel perioodil pea kõigi töö-, tervishoiu- ja sotsiaalvaldkonna meetmetega jätkama. Tööturul osalemist toetavate teenuste puhul on oluliseks kitsaskohaks valik sotsiaalteenuseid, sest tulenevalt rahvastiku vananemisest, aga veelgi töövõimereformi mõjust, kasvab vajadus nende teenuste järele märgatavalt.

Ta juhtis tähelepanu, et väga suures ulatuses finantseeritakse uut töövõimetoetamise süsteemi EL-i rahadest. Tänaeni on teadmata, millistest vahenditest hakatakse finantseerima uut süsteemi pärast aastat 2021, kui kõigi eelduste kohaselt EL-i rahad lõppevad. Edasise rahastamise osas on laual variante kolm: kas rahastada süsteemi riigieelarvest, töötuskindlustusvahenditest või kahe eelneva variandi kombinatsioonist. Eelmise EL-i eelarveperioodi lõppedes tõsteti mitmed kulud töötuskindlustusvahenditesse. Juhul kui käesoleva perioodi lõppedes otsustatakse neid teenuseid rahastada edaspidi töötuskindlustusvahenditest, siis sellega kaasneb risk, et tuleb kaaluda töötuskindlustusmakse määra tõstmist.

Esmatasandi tervisekeskused järgmisel perioodil lisarahastust ei vaja ning põhimõtteliselt sama saab öelda erihoolekandeesutuste reorganiseerimise kohta. Siinkohal tuleb aga silmas pidada seda, et paralleelselt reorganiseerimisega on kavas ka teenuste ümberstruktureerimine ning selle tulemusena võib lisaraha järgmisel perioodil vajalik olla. Haiglavõrgu pädevuskeskuste puhul näevad teenuseosutajad väljakutsena, kuidas tagada ehitatud korpuste täiemahuline kasutamine.

Tulenevalt rahvastiku vananemisest on Eestis ravivajadus pidevalt kasvanud. Peamine põhjus, miks seni ei ole piisavas mahus tervishoiuteenuseid osutatud, on olnud Haigekassa piiratud lepingumahtudes. Käesoleval aastal anti Haigekassale rahastust juurde, kuid sellevõrra kasvas ka kohustuste hulk. Seega jääb küsitavaks, kui palju on võimalik töös hoida uusi ravikorpuseid ja kui palju aitab see ravijärjekordi vähendada ning ravi kättesaadavust parandada.

Helmen Kütt leidis, et erihoolekandeesutuste reorganiseerimise vajab siiski lisarahastust. Ehitatud on tunduvalt rohkem väiksemaid, ökonoomsemaid ja ka inimestele mugavamaid maju, aga nende majade arv on suurem ning sellest tulenevalt kasvavad ka ülalpidamiskulud. Kas Riigikontroll seda ka analüüsis?

Mart Vain vastas, et seda auditis detailsemalt ei analüüsitud.

Tiina Kangro leidis, et erihoolekandeesutuste kulud kasvavad seoses sellega, et ülalpidamiskulud ja personalikulud sellele samale reorganiseeritud hulga teenuse saajatele suurenevad. Ta juhtis tähelepanu, et lisaks reorganiseeritud majades elavatele 2500 psüühilise

erivajadusega inimesele, elab jätkuvalt kodus 12 000 psüühilise erivajadusega inimest, keda hooldavad omaksed. Väide, et lisarahastust ei ole vaja, ei ole tõene. Süsteem vajab järgneva 10-20 aasta lõikes reorganiseerimist, sest vanemate, kes oma erivajadusega lähedase eest hoolitsevad, eluteed hakkavad lõppema.

Ta juhtis tähelepanu töötuskindlustusrahade üleviimisele. Juhul kui töötuskindlustusmaksetest hakatakse rahastama ka sotsiaaltööd, sotsiaalteenuseid ja ka haridusteenuseid, siis on vaja muuta töötuskindlustusmaks süsteemi selliselt, et seda hakkaksid maksma kõik inimesed, kes saavad palka. Hetkel maksavad seda vaid töövõtjad.

Sten Andreas Ehrlich nõustus, et väljumisstrateegiat on vaja, kuid lisas, et Euroopa Liidu struktuurifondide rahasid on võimalik kasutada kuni 2023. aastani, kuna Euroopa Liidu struktuurifondide vahendite rakendamise aeg hilines. Seetõttu saab vahendeid kasutada ka pärast eelarveperioodi lõppu. Iga eelarveperioodi lõppedes on uuel perioodil sotsiaalvaldkonnas säilitatud vähemalt 80% rahastusest.

Keskendudes töövõimereformile, ei ole oluline, kas räägime riigieelarvest või räägime töötuskindlustusvahenditest, kuna lõpuks on see kõik üks riigieelarve. Töötuskindlustusel on teatud sihtotstarve, kuid lõpuks on see siiski eelarveküsimus. Töövõimereformi puhul on oluline analüüsida, millised on need teenused, millega edasimineku on efektiivne. Sellekohane analüüs on planeeritud 2018. aastal.

Ta nõustus, et hetkel ei ole ühtegi dokumenti, kus oleks kirjeldatud eelarveperioodi väljumisstrateegia, aga tegelikult on plaan olemas. Tuleb hinnata, millised on need teenused, millega jätkata, koguda reserviraha ja minna üle töötuskindlustusmaksete peale.

Helmen Kütt juhtis tähelepanu, et vastuseta jäi sõnavõtt, millega soovitati laiendada nende inimeste hulka, kes maksavad töötuskindlustuse sissemaksid.

Sten Andreas Ehrlich nõustus, et seda tuleb kaaluda.

Tiina Kangro toonitas, et töötuskindlustus on kindlustus ning ei saa öelda, et tegemist on ühe kogumiga riigieelarve mõistes. Töötuskindlustus ei ole universaalne ning seda maksavad vaid töövõtjad. Praegu on plaan ehitada üles sotsiaal- ja osaliselt ka haridussüsteemi, mille maksavad kinni töövõtjad ja see on lubamatu. Sellisel juhul tuleks muuta seadust ja teha töötuskindlustusmaksest universaalne maks kõikidele, kes teenivad tulu. Alles siis saame rääkida, et meil on ühiskondlik kokkulepe nende vahendite kasutamiseks.

Sten Andreas Ehrlich nõustus, et töötuskindlustusel on kindlustuspõhimõte, aga selle üks funktsioon on rahastada aktiivseid tööturumeetmeid. See ei ole mitte kindlustushüvitis, vaid teenused, mida me selle makse eest osutame. Aktiivsete tööturumeetmete eesmärk on ennetada töötust ning näiteks ka haridusteenust võib lugeda meetmeks, mis ennetab töötust. Ehk kõik, mida me rahastame töötuskindlustusmaksetest, on suunatud sellele, et parandada tööturuolukorda.

Marika Tuus-Laul juhtis tähelepanu, et töötuskindlustusmaks oli ühiselt tööandjate ja töövõtjate poolt loodud nendeks juhtudeks, kui inimene jääb töötuks. Eesti omapära on olnud see, et tööandjad on maksnud sinna alati vähem kui töövõtjad, tavapärase praktika on vastupidine.

Ta küsis, kas uusehitiste puhul, nagu perearstikeskused, on vaadatud ikka nende otstarbekust? Eestis on tohutult näiteid, kus on suuri haiglaid, aga need on pooltühjad.

Mart Vain sõnas, et Riigikontroll on aastaid tagasi öelnud, et Eesti haiglavõrk on liiga suur ja see tuleks üle vaadata. Tervisekeskuste otstarbekust selles auditis ei analüüsitud.

Janar Kriiska kommenteeris tervisekeskuse projektide valimist. Ta sõnas, et projekte hindas valikukomisjon, kuhu kuulusid oma ala eksperdid. Projekte ei valitud subjektiivsete hinnangute, vaid kindlaks määratud meetodika alusel. Üheks kriteeriumiks oli ka kuluefektiivsus ja projekti põhjendatus. Valikukomisjon kaalus neid kriteeriume hoolikalt.

Marika Tuus-Laul sõnas, et juba töövõimereformi tekke juures oli teada, et Euroopa Liidu struktuurifondide raha jääb vähemaks. Mida tollel hetkel arvati? Kas konstateeriti lihtsalt fakti, et raha jääbki vähemaks? Ehk oleks pidanud töövõimereformi teistmoodi planeerima?

Sten Andreas Ehrlich vastas, et ta ei oska täpselt öelda, mis selle seaduse vastu võtmise ajal arvati. Väljumisstrateegia puhul tuleb aga kõigepealt hinnata, millised teenused on vajalikud, teiseks hinnata seda, mis on mahud ja kulud ning kolmandaks, milliseid teenuseid rahastatakse läbi riigieelarve ja milliseid läbi töötuskindlustusmaks. Tõenäoliselt rahastatakse suurem osa läbi töötuskindlustusmaksete.

Jüri Jaanson palus selgitust, kas töövõimereformi rahastamiseks on vajalikud vahendid olemas kuni aastani 2023?

Sten Andreas Ehrlich vastas, et kas lõpptähtaeg on 2023 või 2022, sõltub sellest, kas tekib enne ootamatuid kulusid.

Janar Kriiska lisas, et tegelikult on struktuurivahendite juures olemas tulemusreserv ehk siis Euroopa Komisjoniga on kokkulepitud vahesihid. Kui need vahesihid täidetakse, siis Euroopa Komisjon eraldab sellele suunale, mille alt töövõimereform ellu viiakse, 6% antud eelarvest.

Jüri Jaanson lausus, et töövõimereformi tehes oli plaan, et valitsus oma eelarvestrateegias vaatab aastal 2018, kust edasised vahendid tulevad. Minister ütles, et analüüs tuleb selle aasta lõpuks. Kas see sõltub ikkagi sellest, millised rahastuse tingimused uue eelarveperioodi algul kokku lepitakse?

Sten Andreas Ehrlich vastas, et tõenäoliselt nii ei ole, et järgmisesse EL-i eelarveperioodi kirjutame sisse uue töövõimereformi ja rahastame sealtsamast tegevusi. Pigem ei tohiks öelda, et sotsiaalvaldkonnas tervikuna rahalised vahendid vähenevad.

Jüri Jaanson palus täpsustust, kas töövõimereformi rahastamise osas on olemas erinevad stsenaariumid, kuidas pärast 2020. aastat edasi liikuda töövõimereformi rahastamisega?

Sten Andreas Ehrlich sõnas, et ta kirjeldas eelnevalt erinevaid stsenaariume. Ta täpsustas, miks ei ole vahet, kas räägime riigieelarvest või töötuskindlustusmaksest. Tegelikult peaks rahalisi vahendeid vaatama laiemas pildis ehk et see, mis seab meile piirid ette, ei ole tingimata sotsiaalvaldkonna eraldiseisev rahapott, vaid kogu riigieelarve tasakaal. Oletame, et rahastame kõike töötuskindlustusmaksetest, siis sellisel juhul ka see kajastub riigieelarves kui kulu, mis ühtlasi tähendab seda, et riigieelarve tervikuna läheb ühele poole. Me teame, mis on need potentsiaalsed rahaallikad, aga seda kõike tuleb vaadata riigi eelarvestrateegia perspektiivist.

Viktor Vassiljev juhtis tähelepanu, et jääb mulje nagu hooldekodukohtasid oleks puudu, aga ei ole. Puudu on koduhooldus ja -õendus. Hetkel on see täidetud umbes 20-25% mahus. Oluline oleks rääkida sellest, mitte ehitada juurde uusi betoonkarpe. Selle raha paremaks kasutamiseks tulebki vaadata üle, miks meil ei ole koduhooldust ja koduõendust sellises mahuga nagu ta on

ülejäanud Euroopas. Miks me panustame betooni ja kas Eesti inimesel seda betooni on üldse vaja?

Ines Metsalu-Nurmine sõnas, et aastatagune audit uuris haiglavõrgu optimaalsust. Riigikontroll jõudis tulemusele, et praegusel kujul ei ole tegemist optimaalse lahendusega.

Monika Haukanõmm küsis, kas erinevaid sotsiaalteenuseid arendati ja piloteeriti ka eelmises ESF perioodis? Kas te analüüsisite ka selles valguses, et mis nendest saanud on? Kas neid jätkati, kas anti üle riigieelarve rahastamisele või kohalike omavalitsuste rahastamisele? Kas saame sellest perioodist midagi õppida?

Mart Vain sõnas, et oli erinevaid lahendusi, kuidas käituti eelneva ESF perioodi lõppedes. Kui räägime tööturuteenustest ja töötuskindlustusvahenditest, siis peaaegu kõik need teenused tõsteti üle töötuskindlustusvahenditesse. Seal neid erandeid oli minimaalselt ning Töötukassa sõnul olid kõik need teenused mõjusad ja tänaseni neid finantseeritakse. Mis puudutab kohaliku omavalitsuse teenuseid, siis täna on mõneti juhtunud nii, et Töötukassa on kohalikule omavalitsusele appi läinud ja sellest rahastatakse mõningaid kohalike omavalitsuste sotsiaalteenuseid, näiteks tugiisiku teenust.

Komisjon võttis teadmiseks Riigikontrolli ülevaate töö-, sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonna rahastamisest Euroopa Liidu toetuste abil.

2. Kollektiivne pöördumine „Hoolduskindlustuse loomine“ ja olulise tähtsusega riikliku küsimuse arutelu ettevalmistamine

Komisjonis jätkus kollektiivse pöördumise „Hoolduskindlustuse loomine“ arutelu ja olulise tähtsusega riikliku küsimuse arutelu ettevalmistamine.

Helmen Kütt sõnas, et sotsiaalkomisjoni poolt algatav olulise tähtsusega riiklik küsimus hoolduskoormusest tuleb Riigikogu täiskogu istungil arutlusele 6. märtsil 2018. Üks ettekandjatest on kollektiivse pöördumise „Hoolduskindlustuse loomine“ algataja Kai Saks. Ta palus komisjoni liikmete ettepanekuid olulise tähtsusega riikliku küsimuse pealkirjastamiseks ning küsis, kas ettekanded võiksid teha ka sotsiaalkaitseminister ja hoolduskoormuse vähendamise rakkerühma esindaja?

Maris Lauri leidis, et teemapüstitus peab olema konkreetne ja võib-olla ka natukene intrigeeriv, et kutsuks arutlema ja tulevikku vaatama. Kindlasti peaks suutma minna oma poliitilistest vaadetest üle, kuna see on nii suur ja oluline teema.

Jüri Jaanson pakkus välja, et intrigeeriv pealkiri võiks olla „Kuidas me vanaduses hakkama saame?“.

Monika Haukanõmm sõnas, et ettekandjate valik on hästi oluline. Kui kutsuda minister ja rakkerühma esindaja, siis suure tõenäosusega teevad nad sarnase ettekande, kuna minister lähtub rakkerühma tulemustest. Ta arvas, et sellisel juhul läheksid ettekanded väga kordavaks ning ehk oleks võimalik saada ettekannet hoopis teiste riikide kogemustest?

Marika Tuus-Laul sõnas, et kui soovime arutelu, mis oleks poliitikaülene, siis võib-olla ei peaks minister ettekannet tegema, kuna minister on väga poliitiline figuur.

Maris Lauri juhtis tähelepanu, et kõigepealt tuleks leppida kokku teemapüstitus. Kas räägime hooldusest üksnes eakate võtmes või hoolduse küsimusest laiemalt? See on oluline nii pealkirja kui ka esinejate mõttes. Kui lähtume eakate hooldamisest, siis võiks küsida „Kuidas me saame

hakkama eakana?“. Me võiksime just kasutada sõna „meie“, sest tulevikus oleme me kõik ühel hetkel pensionärid. Tuleviku pensionäride mõttes oleks mõistlik, kui eakate hooldusest räägivad tuleviku pensionärid.

Helmen Kütt sõnas, et väljapakutud teemapüstitus on väga hea, kuna ka kollektiivne pöördumine tegeleb eakate teemaga, mis räägib täna veel noortest inimestest, kes panustavad oma tulevikku. Petitsiooni eesmärk oli, et mida teha, et tulevikus hästi hakkama saada.

Jüri Jaanson leidis, et ettekannete osas on oluline otsustada, milliseid erinevaid vaateid soovime koondada. Kui palume rakkerühma poolt ettekannet, siis kelle vaadet nad esindavad? Meil oleks vaja ka elulist vaadet ehk ettekannet osapooletl, kes on igapäevaselt hooldusega seotud ning siis peaks olema ka uuringuvaade.

Helmen Kütt sõnas, et Kai Saks kui petitsiooni algataja esindab elulist vaadet. Rakkerühma korral on sinna koondunud teadlased ja erinevate organisatsioonide esindajad. Kui me püstitame neile täpse teema, siis nad kindlasti räägivad sellest lähtuvalt.

Liina Kersna pakkus, et pealkiri võiks olla „Kuidas eakana hakkama saada - hoolduskindlustuse loomine?“.

Tiina Kangro ütles, et hoolduskoormuse vähendamise rakkerühm keskendus oma tegevuses hoolduskoormusele laiemalt. Kui rakkerühm teeb omalt poolt ettekande, siis tuleks juhtida nende tähelepanu sellele, et Riigikogus käsitleme eakate hooldust.

Komisjon otsustas üksmeelselt, et olulise tähtsusega riikliku küsimuse arutamisel keskendutakse eakate hooldusele. Ettekandjateks on kollektiivse pöördumise „Hoolduskindlustuse loomine“ esindaja Kai Saks, hoolduskoormuse vähendamise rakkerühma esindaja ja sotsiaalkomisjoni esimees. Olulise tähtsusega riikliku küsimuse arutelu ettevalmistamine komisjonis jätkub.

(allkirjastatud digitaalselt)
Helmen Kütt
Juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Külli Mathiesen
Protokollija